

بسم الله الرحمن الرحيم

پیاده سازی درس خارج فقه شرکت جلسه اول 23 شهریور 1399

قبل از ورود به اصل بحث، یادآوری از نکاتی الزامی است :

1. لازم است در بحث های درس خارج بخشی که مربوط به موضوع شناسی و مصداق شناسی تخصصی است، به طور مستقیم از کارشناسان فن استفاده شود. و درس ها دو ضلعی برگزار شود. مثلا در بحث از فقه بورس استاد فقه احکام آن را بیان کند پس از اینکه کارشناس بورس این نهاد را به طور تخصصی در کلاس درس خارج توضیح داد.

2. نباید در بحث های تخصصی علی الفرض جواب داد مثلا در گفتگو از احکام سر قفلی باید دید در خارج به نام سر قفلی چه معاهده ای وجود دارد. آنرا پرونده کرد و بدون کم و کاست احکام آنرا گفت. نه اینکه تشقیق شقوق نمود و علی الفرض جواب داد.

3. نکات دیگری نیز وجود دارد که در ادامه خواهیم گفت.

قرار ما این است که ورود کنیم به بحث شرکت؛ اولاً ماهیت شرکت چیست و دوم این که باید دید آیا آنچه در فقه ما مطرح است، همان است که در دنیا مطرح است؟ اقسام شرکت ... احکام شرکت ... قواعد حاکم بر شرکت ...

تاریخ شرکت

در بحث شرکت مطلبی را بگویم شاید در دسترس شما نباشد، ببینید تاریخچه شرکت بر میگردد به اواسط یا نیمه دوم قرن یازدهم میلادی و الا مباحث مالی را که می دانید متخصصان مالی می گویند سه هزارسال قبل از میلاد مطرح بوده است. سه هزار سال قبل از میلاد یعنی پنج هزار سال پیش. ولی شرکت با مفهوم متداول روز و گسترده اش، به همان نیمه دوم قرن یازدهم میلادی بر میگردد ... جنگهای صلیبی را شنیدید؟ جنگهای صلیبی بین مسیحیان بود و مسلمانان و حدود دویست سال هم طول کشید یعنی 1095 میلادی شروع و 1295 تمام شد. یعنی دویست سال. جالب است بدانید در این بین بسیاری از وقتها، این ها به هم آتش بس میدادند؛ آتش بس که میدادند این ها با هم مراوده داشتند؛ این طوری که متخصصین گفتند و من بر اساس اطلاعاتم می گویم که غربیها اولین بار توسط مسلمانها با پدیده «شرکت» آشنا شدند. دیدند مسلمانها برخی اجناسشان مالک واحد دارد، در حالی که برخی اجناسشان سهام است. هرکدام مقداری سهام دارند. کسانی که در این زمینه ها کار کردند، گفتند آشنایی غرب، با پدیده شرکت از آن جا شروع شده است.

شرکت در متون فقهی و در خارج؛ اشتراکات و افتراقات

منتهی از آن زمان تا حتی فقه ما امروز، بین شرکتی که آنها، آن روز از ما گرفتند، و تغییرش دادند با شرکتی که ما داریم، تفاوتی وجود دارد، شما عروه را نگاه کنید وقتی می خواهد شرکت را معنا کند، می گوید که: «کون الشئ واحد لائین او ازید؛ ملکاً او حقاً؛ ...» البته این را شرکت در مال می گوید و یک جای دیگر دارد که در واقع عقد شرکت را معنا می کند و می گوید: «عقدُ شرکتٍ بین اثْنین او اکثر علی ان یکون راس المال و الربح مشترکا بینهما»... پنجاه میلیون این پول میاره وسط، پنجاه میلیون هم نفر دیگر و میروند یک ماشین می خرند و با این ماشین کار می کنند، جنس شریک، سود هم شریک ... اولی عقد شرکت نیست ولی دومی عقد شرکت است. یعنی در مسلمانان و از دید اینها «شرکاء» جز ارکان شرکت هستند. در فقه ما - در شرق - شرکاء رکن شرکت بودند؛ قراردادهای شرکاء می بستند. سود و زیان را شرکاء می بردند. اصطلاحی که امروزی ها می گویند مسئولیت نامحدود. به این معنا که اگر شرکت ضرر کند، همه شرکاء باید که بپردازند. و نکته دیگر این که چیزی به اسم «شخصیت حقوقی شرکت» هم مطرح نیست.

مرحوم آیت الله سید محمود شاهرودی بحث شرکت عروه را شرح کرده کتاب خوبی است؛ به هر حال یک فقیهی منضبط

توضیح داده، اگر شما هیچ کتابی را در کنار حرفهای ما نبینید، این کتاب را باید ببینید. علی ای حال یک مباحثه‌ای هم روی این کتاب داشته باشید. شاید کتاب سیصد صفحه ای باشد، البته قدری بیشتر. کتاب را تقسیم کنید و دو به دو یا سه به سه مباحثه کنید. کاری هم به این نداشته باشید که ما مباحث را وارد می شویم یا نه ... این درس ما با این اضافاتی که به آن ملحق می کنیم و با مباحثه‌ای که انجام می دهید، خروجی و نتیجه خوبی خواهد داشت.

این ها ویژگی های مبحث شرکت در کتاب عروه است. در واقع عروه را که نگاه کنید این ویژگی ها را می بینید. وقتی میگوید «کون الشئ واحد لائین او ازید»... یک عین مال دو نفر باشد، پس شرکاء اینجا وسط هستند، اگر بخواهند این شئ واحد را بفروشند، که می فروشند؟ در حقیقت همین دو نفر می فروشند. بخواهند اجاره بدهند، این دو نفر اجاره می دهند. وقتی هم می گوید شئ واحد لائین، یعنی اگر خسارتی می بیند دو نفری باید که جبران کنند؛ پس می شود مسئولیت نامحدود. شما در این عروه چیزی به نام شخصیت حقوقی نمی بینید. اصطلاحات را که می دانید و نیاز به توضیح ندارد و شخصیت حقوقی مقابل حقیقی است. در حالی که در عبارت عروه بقیه ارکان هست. ولی آقایان وقتی در غرب، شرکت رفت ... البته امروزه غرب و غیر غرب هم ندارد و در بازار قم هم همین است. شرکت «خودش» تعیین پیدا کرد؛ لذا یک چیزی درست شد به نام شخصیت حقوقی شرکت. اینها صرف الفاظ نیست؛ پشتش ده ها حکم فقهی است. شرکت ضرر می کند و شرکت ور شکست می شود و این شرکت هست که می فروشد؛ لذا جای مسئولیت نامحدود شد مسئولیت محدود. یعنی برخی وقتها هست با این که شرکت ضرر کرده ولی شرکاء مسئولیت ندارند. باز ادامه میدهم ارکان شرکت روز را ... مدیریت از مالکیت جدا شد؛ یعنی الزاما کسی که مالک است، مدیریت شرکت را برعهده ندارد. اصلا گاهی اوقات مالکان شرکت خبر ندارند، آنها نه می فروشند، نه ضرر می کنند؛ قراردادهای شرکت می بندد. و میدانید که در شرکت ها یک مجمع عمومی هست، اصطلاحا که سهامداران آن جا هستند، یک هیات مدیره هست و یک مدیر عامل. هیات مدیره تصمیماتی را میگیرد و مدیر عامل مباشرتا کار می کند. و این جاست که شخصیت حقوقی درست می شود. حالا این بخشی از تفاوت ها بود.

جالب این است که بسیاری کتاب عروه را می خوانند و مباحثه هم می کنند و ظاهرا آقای شاهرودی هم وارد نشدند. بعد فکر می کنند این شرکتی که الان در بازار هست، آن است؛ در حالی که شرکتی که در عروه بیان شده با شرکتی که الان داریم ارکانش فرق دارد. چه شرکت های خصوصی چه شرکت های عمومی، سهامی عام، سهامی خاص؛ این ها ارکانش این دومی است. لذا این جا ما علی الحساب دو سوال اساسی داریم: یک سوال راجع به شرعیت شخصیت حقوقی است. ما روی این حرف داریم. آیا شخصیت حقوقی، حکم تکلیفی متوجهش می شود؟ این بحث اول ماست که احتمالا یک جلسه را به خودش اختصاص دهد. دوم این که برویم شرکت فقهی را در بیاوریم و اقسامش را در بیاوریم. منبع هم همان مساله اول عروه باشد. بعد هم یک مقارنه‌ای بین همان شرکت فقهی که علما می گویند با شرکتی که در بورس و فرابورس و ... مطرح است، داشته باشیم. و اگر تفاوت دارد، باید دید تفاوت ها چیست. احکام فقهی ... و احکام شرکت هایی که امروزه نه تنها در غرب که در کشور خود ما هم مطرح است. دوست دارم وقتی سراغ کتاب علما می روید در ادله این ها را ببینید. در روایات، آیات حتی در فتاوا ... بعد هم میرویم سراغ مقارنات شرکت ها و تفاوت ها و احکام آن ها و ...

الحمد لله رب العالمین